

„გილგამეშის“ ტრანსცენდენტური კონცეპტები

ედენება ზურაბ კიკნაძის ნათელ ხსოვნას

წერწერია კობა

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

<https://doi.org/10.52340/idw.2025.62>

აბსტრაქტი. „გილგამეშის“ უნივერსალური ტექსტია. შუმერული-ბაბილონური ეპოსის სწორუპოვარი გმირი მთლიან და ჰარმონიულ სამყაროში შეღწევას ცდილობს. რამდენადაა ის ამისთვის მზად? ეს მხატვრულ-ფილოსოფიური პარადიგმა უდევს საფუძვლად ტექსტს. აქედან გამომდინარე, „გილგამეშის“ ეპისტემოლოგიური ტექსტია, ლოგოსისა და მითოსური კულტურის ნაწილია. ტექსტში სამყაროს შეცნობის მისტერია პარადიგმულია. საერთოდ, პარადიგმულია მთელი ტექსტი. გილგამეშის მიზანია „განღმრთობა“, სულიერ კიბეზე ზე-აღსვლა, ზე-ადამიანად გარდასახვა. „შეცნობით“ იწყება ადამიანის დაცემა, ედემის ბაღისა და მარადიული სიცოცხლის დაკარგვა. ტექსტში უმთავრესი ენიგმა გმირის სულიერი ზრდაა. სიკვდილ-სიცოცხლის შეცნობა. ამავე დროს, გილგამეში მარადიული მგზავრია, რომელიც უძრავი დროის გარღვევას ცდილობს, „უჟამო დროს“ უპირისპირდება. ეს არის საკრალური დრო, ზღვარი, მიჯნა, ჩაკეტილი სივრცე, რომელსაც არც წარსული და არც აწმყო გააჩნია. მან არ იცის როდის დასრულდება მისი მოგზაურობა. ან კი დასრულდება? მისი პარადიგმული ნიღაბი ბოლომდე ამოუხსნელი და ტრანსცენდენტურია.

საკვანძო სიტყვები: „გილგამეშის“, უნივერსალიზმი, ტრანსცენდენტალიზმი, წარმართული რიტუალები, არქაული საზოგადოება, კომპარატივისტიკა, საკაცობრიო სევედა.

„რომელმან სიღრმე იხილა“, – წერს „გილგამეშის“ უცნობი ავტორი ნაწარმოების მთავარ გმირზე – გილგამეშზე (თარგმანი ზ. კიკნაძის, 1984). მსოფლიო ლიტერატურასა და მითოლო- გიაში მრავლად მოიძებნებიან მითოსური და ლიტერატურული პერსონაჟები, რომლებმაც „სიღრმე“ იხილეს: ჰომეროსისა და რუსთაველის პერსონაჟები; ბეოვულფი – ანგლო-საქსური ეპოსის სახელოვანი გმირი, ზეადამიანური ძალის მქონე, გითების მეფე და წინამძღოლი; უწყველადი ზიგფრიდი – გერმანული ეპოსის მითიური რაინდი; ენეასი – ღვთაებრივი ჩამო- მავლობის, ანქიზესა და აფროდიტეს ვაჟი (ვერგილიუსის „ენეადას“ პერსონაჟი) და სხვა მრავალი. ალბათ, ყველაზე დიდი „სიღრმე“ იხილა დანტე ალიგიერმა, როდესაც „ღვთაებრი- ვი კომედიის“ კომპოზიციურ მონახაზს ქმნიდა.

შუმერულ-ბაბილონური ეპოსის სწორუპოვარმა გმირმა „საუნჯეს მიაგნო, გახსნა დაფარუ- ლი“. სწორედ ამ „სიღრმეზე“ გვესაუბრება ავტორი.

ვაჟა-ფშაველას „ტყვედ ქმნილმა“ მინდია „სიღრმე“ იხილა, როდესაც ქაჯების ქვაბიდან გველის ხორცი იგემა. „განღმრთობით“ მინდია მარადიული სამყაროს ნაწილი ხდება. გველის ხორცის ჭამა არის საკრალური აქტი და მეტაფიზიკური სამყაროს შეცნობა:

„ახლად სული ჩაედგა,

ახალი ხორცი აისხა;

გულის ხედვა და თვალების,

როგორც ბრმას და ყრუს, გაეხსნა...

შეიგნო სიბრძნე ქაჯების

ამიერიდან ტყვემო“ („გველის მჭამელი“).

იერუსალიმის მეფემ – ეკლესიასტემ „სიღრმე“ იხილა, მაგრამ ცხოვრებით გულგატეხილი ბრძენი მეფე სინანულით დასძენს: „ყოველივე ამაოება და ქარის დევნაა. სარგებელი ვერაფერი ვპოვე მზის ქვეშ“ (ეკლ. 2.11). ბიბლიურმა ადამმა „სიღრმე“ იხილა. ის

ყველა სიკეთით იქნა დაჯილდოებული. ედემის ბაღში ცხოვრების პატივი ხვდა წილად, მაგრამ ყველაფერს კარგავს მაცდუნებელი გველის მეშვეობით.

გილგამეშმაც მიაღწია დასახულ მიზანს. გახსნა „სარქველი სიბრძნისა“, მიუახლოვდება თავის სანუკვარ ოცნებას, მოიპოვა უკვდავების ბალახი, მაგრამ მრავალტანჯულ გმირს კაცობრიობის მტერი – გველი გასწირავს. ტექსტის ეპილოგში „გილგამეშმანის“ უცნობი ავტორი უკვდავების მაძიებელ მითოლოგიურ გმირზე სინანულით დასძენს: „შორი გზით იარა, დაშვრა და დაბრუნდა“.

თუმცა, ქართული ზღაპრის „მეჩონგურეს“ პერსონაჟი, ახალგაზრდა ჭაბუკი თავისი ღვთაებრივი ჰანგებით აღწევს მიზანს. ამარცხებს ბოროტებას, მონუსხავს მითიურ გველშაპს და უკვდავების ვაშლს მოიპოვებს. გველშაპი ჰპირდება მეჩონგურეს, რომ ამიერიდან კაცთა მოდგმას არაფერს დაუშავებს. მაგრამ ეს მეჩონგურეა – ზღაპრის პერსონაჟი. ზღაპარში ხომ ყველაფერი კეთილად უნდა დასრულდეს?! თუმცაღა, ზღვარი მითოსსა და ფოლკლორს შორის ძალზე მცირეა. შეიძლება ითქვას, მეჩონგურე გილგამეშის ორეულია. ასეთი ორეულები მრავლად არიან ქართულ და სხვადასხვა ქვეყნის ზეპირსიტყვიერებაში.

ჩვენი კვლევის არეალში მოექცა ლეო ქიაჩელის ადრეული პერიოდის პატარა ნოველა „ზღაპარი ბედნიერებაზე“. რაღაც კრავს და აერთიანებს ქიაჩელის ნოველას შუმერულ-ბაბილონურ ტექსტსთან. ქიაჩელის ჭაბუკი უფლისწული, ჯერ კიდევ უწვერული, მაგრამ ფრიად განსწავლული, დაინტერესდებოდა ბედნიერების არსით: „შემჩნეული ჰქონდა ჭაბუკს, რომ ქვეყანაზე უბედურება სჭარბობდა ბედნიერებას. კარგად იცოდა, რომ ბედნიერებას ყველა ნატრობდა, მაგრამ ბედნიერება არსად არ იყო. უბედურებას კი ყველა გაურბოდა, მაგრამ თავიდან ვერავის იცილებდა“ (ქიაჩელი, 2019:94). ბევრი ფიქრის შემდეგ ჭაბუკი ასკვნის, რომ უბედურების სათავე სიკვდილია. ჭაბუკი დაადგება ბედნიერებისაკენ სავალ გზას, მაგრამ გზა მეტისმეტად უსასრულო და დამქანცველი აღმოჩნდება. მის მოგზაურობას არ უჩანდა ბოლო. დღე დღეს მისდევდა, ტალღიდან ტალღაზე გადადიოდა ჭაბუკის ნავი (გილგამეშის მსგავსად მასაც უწევს სიკვდილის წყლების გადალახვა). უცებ ცამდის ასული ზღვის ტალღები შუაზე გაიპო, ქვესკნელის ჯურღმულებმა ხახა დაადეს და ბედნიერების მაძიებელი ჭაბუკი ძირს ჩაითრის: „მეფის სასახლეში დღე-დღეზე მოელოდნენ უფლისწულის დაბრუნებას, თუმცა არავის იცოდა, თუ სად იმყოფებოდა იგი“, – გვეუბნება დასკვნით ნაწილში მწერალი. ასეთია ქიაჩელის ბედნიერების მაძიებელი ჭაბუკის ხვედრი! იქნებ, ზღვის სიღრმეში ჭაბუკმა ბედნიერება ჰპოვა, ვინ იცის... ფაქტია, ქიაჩელის ნოველა საუცარ ტიპოლოგიურ მსგავსებას ავლენს შუმერულ ეპოსთან.

ასეთია ქართული ზღაპრისა და ქიაჩელის ადრეული ნოველის რეცეფცია „გილგამეშმან-თან“ მიმართებაში. ეს კომპარატივისტული მიეზანი უთუოდ დააფიქრებს მკითხველს. ამ მხრივ კიდევ უფრო ყურადსაღებია აკადემიკოს შალვა ნუცუბიძის ტიპოლოგიური მიეზანი.

შალვა ნუცუბიძე თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში (ფილოსოფიის ისტორია. ტ.1, 1956), სიღრმისეულად განიხილავს შუმერულ-ბაბილონურ ტექსტს „ამირანის“ მითთან მიმართებაში. შ.ნუცუბიძე თვლიდა, რომ „ამირანის“ მითი ძველთაძველია და მას ფესვები წარმართულ ხანაში აქვს გადგმული. დიდმა მეცნიერმა ამ ორ უძველეს არქაულ ტექსტს შორის დაინახა ღრმა ტიპოლოგიური მსგავსება, რემინისცენციები, შინაგანი კავშირი, შორეული კულტურული ფესვები: „ადრეული ქართული ფილოსოფიამდელი ძეგლის „ამირანის“ ანალიზი გვარწმუნებს, რომ მასსა და ბრინჯაოს ხანის ამსახველ „გილგამეშმანს“ შორის შინაგანი კავშირია“ (ნუცუბიძე, 1956:56-37). შალვა ნუცუბიძემ ეროვნული სიღრმე შესძინა და ასე დააკავშირა შუმერულ-ბაბილონური ტექსტი „ამირანის“ მითთან – როგორც რკინის იარაღის ამსახველი ნაწარმოები.

არამარტო ამ თვალსაზრისით დაიძებნება პარალელები ამ ორ უძველეს ტექსტს შორის. არსებობს კიდევ ბევრი ტიპოლოგიური მსგავსება მათ შორის. ორივე პერსონაჟი ღვთაებრივი წარმოშობისაა. ახალგაზრდობაში ორივე გმირი თავაშვებულ ცხოვრებას მისდევს; უყვართ ლახტის თამაში, ქალები. ამირანი წყაროზე დედაკაცებს კოკებს უმტვრევდა. ყამარის მოტაცება, შერკინება დევებთან და გველშაპებთან და სხვა. ცხადია, „ამირანის“ მითს ბევრი საერთო

აქვს შუმერულ-ბაბილონურ ძეგლთან.

შალვა ნუცუბიძის ღრმაზროვან და დამაფიქრებელ პარალელებს მწერალი როსტომ ჩხეიძე მიუბრუნდება მიხაკო წერეთლისადმი მიძღვნილ ბიოგრაფიულ რომანში „მეზავრი თიბათვის მზეში“, სადაც ვკითხულობთ:

„შალვა ნუცუბიძეს შუმერებთან ჩვენი ნათესაობის იდეაც ძალიან მოხიბლავდა, ოღონდ თუ „გილგამეშიანის“ მთარგმნელი ამ ეპოსსა და „ვეფხისტყაოსანს“ შორის გასდებდა ხიდს, ეს რუსთაველის ეპოსს „ამირანთან“ შეანაცვლებდა. თანაც ნათესაობაზე მაინცდამაინც არ გაამახვილებდა ყურადღებას, ისე გამოძებნიდა მათ შორის საერთოს – ერთი კულტურული წრის გავლენით“ (ჩხეიძე, 2009: 247).

„გილგამეშიანში“ რუსთველური მოტივები გამოკვეთილია. ტარიელი რაღაცით ჰგავს ლომებთან მებრძოლ გილგამეშს. ორივე გმირი ინიციაციურ გამოცდას გადის. ამის შემდეგ იწყება მათი სულიერი გარდასახვა. ამ პარალელებს თავის დროზე ყურადღება მიაქცია „გილგამეშის“ ეპოსის პირველმა მთარგმნელმა მიხაკო წერეთელმა (აქვე იმასაც დავძენთ, რომ მიხაკო წერეთლის მიერ თარგმნილი „გილგამეშიანი“ 1924 წელს კონსტანტინეპოლში ქართულ ენაზე ზედიზედ გამოდის): „ბაბილონური ელემენტები და კერძოდ გილგამეშური მოტივი „ვეფხისტყაოსანში“ არის... დახასიათება მნათობ-ღვთაებათა რუსთაველს წმინდა ბაბილონური აქვს...“ იქვე, მიხაკო წერეთელი დასძენს: „რასაკვირველია, რუსთაველმა გილგამეშისა არა იცოდა რა, როდესაც „ვეფხისტყაოსან“-ს სწერდა“ (მ.წერეთელი, „გილგამეშიანის“ შენიშვნები (გილგამეშიანი, 1924: 107–111).

პროფესორი გ.შარაძე მიხაკო წერეთელს საგანგებოდ ვრცელ პუბლიკაციას მიუძღვნიდა, სადაც ვკითხულობთ: „სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე მიხაკო წერეთელს ვიქტორ ნოზაძე-სათვის უთქვამს: „მოვხუცდი და მივდივარ, მაგრამ ამ ცხოვრებაში ჩვენ არ ვყოფილვართ მცონარე, უქნარი; რაღაც მაინც გავაკეთეთ!“ რაღაც მაინცო, მოკრძალებით გვეუბნება ღვაწლმოსილი მეცნიერი და მთარგმნელი. ამავე წერილში პროფესორი გურამ შარაძე წერდა: „მიხაკო წერეთელი ასირიოლოგიის აღიარებული ავტორიტეტია, ხოლო საქართველოში იგი ამ საქმის პიონერად ითვლება“ (შარაძე, 1987: 6-7).

დაუბრუნდეთ „გილგამეშიანს“ და მივყვეთ ტექსტის მდინარებას.

„გილგამეშიანი“ მეტაფორული ტექსტია. ეს მაღალი პოეზიაა! ადამიანური ყოფიერებით სავსე, სამეოვნო და საწუთროვნო, სიკვდილ-სიცოცხლეზე. ამავე დროს, „გილგამეშიანი“ „პირველი ფაუსტური ყაიდის ნაწარმოებია“ (ზ.კიკნაძე). მასში ონტოლოგიური და გნოსეო-ლოგიური საკითხებია თავმოყრილი. ტექსტი წარმართული კაცობრიობის მთელ წარსულს ინახავს. მასში ავტორის ღრმა კონდენსირებული აზრი დევს. მას მრავალი ენიგმა და დატვირთვა მოეპოვება. გმირის „მოგზაურობა“ ღრმა კონოტაციების შემცველია.

გილგამეშის ცნობიერება თვითმზარდია. ის თავისი შემეცნებით ლოგოსისა და მეტაფი-ზიკური სამყაროსაკენ მიილტვის. მან სამყაროს კანონზომიერებაში, სიკვდილ-სიცოცხლის გააზრებაში ცდომილება აღმოაჩინა. მეგობრის სიკვდილის შემდეგ ღმერთების სამართლია- ნობაში ეჭვი შეაქვს: „ნუთუ მეც მოვკვდები ენქიდუს დარად?“ ირკვევა, რომ ღმერთების სიტყვა გარდაუვალია! „ნაყარი წილი არ შებრუნდება!“

სამყაროს ცვალებადობა – სიკვდილ-სიცოცხლე „უწესრიგობა“ კი არა, ლოგიკური კანონზომიერება ყოფილა ადამიანური არსებობისა. ეს კი გილგამეშისათვის მიუღებელია. ყოველი ადამიანი შემეცნების, ცოდნის (ლოგოსის) მატარებელია. ეს ლოგოსური ნიჭი გილგამეშს სხვებზე მეტად მომადლებული აქვს. ის სამყაროს „საიდუმლო ნიშნების“ ამოხსნას ცდილობს.

გილგამეში უმაღლეს ჭეშმარიტებას – სულის მარადიულობისა და უკვდავების საკითხებს უღრმავდება. ის ცდილობს სამყარო შეიმეცნოს მთელი თავისი მრავალფეროვნებით. მისი აზროვნება ჰერმეტიკული მდგომარეობიდან შემეცნებისაკენ მიილტვის. ის დაბალი, ადამიანური მოთხოვნილებიდან მაღალი, ღვთაებრივი მოთხოვნილებისაკენ ისწრაფვის; მატერიალური საწყისებიდან – სულიერი განზომილებისაკენ. მან განჭვრიტა, შეიმეცნა სულის მარადიულობა, სულის უკვდავება.

გილგამეში არც აგნოსტიკოსია და არც სკეპტიკოსი. მას არასოდეს დაუკარგავს რწმენა. მაშინ არც შორეულ გზას გაუდგებოდა. ის ცდილობს დაასაბუთოს, რომ ისიც უთანაფიშთის მსგავსია. ამიტომაც ამბობს: „უთანაფიშთისაკენ გამიწევია, ჩემი წინაპრისაკენ“, რომელსაც მოუპოვებია „მარადიული სუნთქვა“. მეტიც, გილგამეში წარღვნას გადარჩენილ ერთადერთ კაცს ასე მიმართავს: „არ მეუცხოება აღნაგი შენი, მსგავსი ხარ ჩემი!.. ვით წარუდექ ღმერთების კრებულს, მარადი სიცოცხლე ვით მოიპოვე?“ (გილგამეშიანი, 1984:93).

დიახ, მარადი სიცოცხლე ვით მოიპოვეო!

ტექსტში „შემეცნების“ მისტერია პარადიგმულია. ადამიანი შემეცნებისათვის იბადება. გილგამეში შემეცნებით თანდათან აღწევს შინაგან მთლიანობასა და ჰარმონიას. ის იძენს იმას, რაც მანამდე არ გააჩნდა – ცოდნას. ზნეობრივად ამაღლებული და შინაგანად თავისუფალი გმირი სამშობლოში ბრუნდება.

გილგამეშის არსებაში ხორციელი და ღვთაებრივი საწყისები უპირისპირდებიან ერთმანეთს. ის იმარჯვებს საკუთარ სხეულზე, ინსტინქტებზე, ვნებებზე. მისმა სხეულმა ტრანსფორმაცია განიცადა. მისი გონება იწმინდება, იფილტრება და სამყაროს შეცნობის წყურვილითაა შეპყრობილი. მისი ტელეოლოგიური ბუნება აქითკენაა მიდრეკილი.

ადამიანი სულისა და სხეულისაგან შედგება. სულის „ბინა“ სხეულია, მაგრამ სული სხეულის მსგავსად შლადი და წარმავალი არაა. სული უკვდავია. და ამ „აღმოჩენით“ მონუსხლი გილგამეში უკვდავების საძებნელად შორეულ გზას გაუდგება.

მითოსურ წიაღში შობილი გილგამეშის ცნობიერება სავსეა მითოსური კულტურით, მზით, სიზმრებით, წარმართული რიტუალებით. მისი მითოსური ენერგია მის ხასიათშია გამოკვეთილი. მან ინტუიტურად შეიგრძნო ის საკრალური უფსკრული, რომელიც მასა და დანარჩენ სამყაროს შორის არსებობს. ამავე დროს, ტექსტში ღმერთი და ადამიანი – ეს ორი იპოსტასი „ფარულად“ უპირისპირდება ერთმანეთს. ცხადია, გილგამეშის მთელი სასიცოცხლო უჯრედი ძიების დაუცხრომელი წყურვილითაა შეპყრობილი. მისი სურვილია დახურულ კარს მიღმა შეღწევა, გასაიდუმლოებული სამყაროს შეცნობა, მაგრამ როგორც წმინდა წერილები გვამცნობს, ყოველი დახურული კარის მიღმა შვიდი ბეჭდით დაბეჭდილი საიდუმლოება ინახება. თითქოს ცხოველმყოფელი წყრო დაიშრიტა! მაგრამ სწორედ ესაა ადამიანური გამარჯვება! მაძიებელი ბუნების თავჩენა. შეუპოვრობა, მოთმენა, ბრძოლისუნარიანობა და იქნებ, როგორმე ადამიანისათვის დახურული კარიც გაიხსნას. ამდენად, გილგამეში შემეცნების ძლიერი იმპულსითაა შთაგონებული. მას გახსნილი აქვს ჭრეტითი უნარი. მან განჭვრიტა მომავალი, ადამიანის ხვედრი სამყაროში. მას სურს გასაიდუმლოებულ სამყაროს გასაღები მოარგოს, საიდუმლო ნიშნები ამოხსნას.

გილგამეში მარადიული მგზავრია, რომელიც „აღთქმულ ქვეყნას“ დაემგზავს! ის დროისა და სივრცის გასაყარზე საკუთარი ნებით მიდის; განუჭვრეტელის განჭვრეტის სურვილით ატაცებული უახლოვდება დასახულ მიზანს. ყოფიერების საიდუმლოების ამოცნობით შეპყრობილი ზღვის სიღრმეში შთაინთქმება და იქიდან ამოაქვს სიცოცხლის განმაახლებელი ბალახი, მაგრამ უკვდავების მიჯნასთან მიახლოებული გმირი შეცდომას უშვებს!

ტექსტში მთავარი ოდეა – უკვდავების მოპოვება, მითოლოგიზირებულია. ტრანსცენდენტურია გილგამეშის სურვილი, მაგრამ ამ სურვილში კონდენსირებულია მისი ღვთაებრივი დაუმორჩილებლობის იდეა. ის ბოლომდე გაენდო თავის ბედისწერას, ძნელად სავალ გზას ირჩევს, ოღონდაც... ოღონდაც გამოჩნდეს გზა, რომელიც მიიყვანს დასახულ მიზანამდე – სამყაროს კიდემდე.

ტექსტში საუბარია წარღვნაზე, კაცობრიობის წინარეცივილიზაციის დასასრულზე. წარღვნის ეპიზოდი ტექსტში მაქსიმალურ დატვირთვას იძენს.

პლატონი „ტიმოოსში“ წერდა: „ვინ მოსთვლის, რამდენჯერ დაღუპულა კაცთა მოდგმა და კიდევ რამდენჯერ და რამდენწაირად დაიღუპება იგი“. და იქვე: „თქვენ შემოგრჩათ მხოლოდ ერთი წარღვნის ხსოვნა, მაგრამ წარღვნა მანამდეც მრავალი იყო“ (პლატონი, 1994:282–283). ეკლესიასტესთან ვკითხულობთ: „ნათესავი წარვალს, ნათესავი მოვალს, ქვეყანა ჰგეის უკუნისამდე“ (1,4). იოანეს გამოცხადებაში ვკითხულობთ: „დადგა მკის ჟამი დედამიწაზე“ (გამოცხ.12,9). და კიდევ ვინ იცის მერამდენედ დაუდგება „მკის ჟამი“

ცოდვილ კაცობრიობას.

ასეთია წინარეცივილიზაციის ხვედრი.

ქვეყანა ჰგის უკუნისამდე....

მირჩა ელიადე (**Mircea Eliade, 1907-1986**) წერდა: „შეიძლება ითქვას, რომ პირველყოფილი ხალხებისათვის სამყარო უკვე აღესრულა, თუმცა აღსასრული კიდევ უნდა განმეორდეს ცოტად თუ ბევრად შორეულ მომავალში“. იქვე ელიადე დასძენს: „მითების დიდ ნაწილში წარღვნა უკავშირდება რიტუალურ შეცდომებს, რამაც უზენაესი არსების რისხვა გამოიწვია... წარღვნის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ადამიანების ცოდვები და აგრეთვე სამყაროს დაძაბუნებაა“ (**ელიადე, 2009:50**).

კაცის ბუნება დაცემულია და ცოდვისკენაა მიდრეკილი. ადამიანს მართებს ტანჯვით გამოისყიდოს უკუღმართობა, სულიერი დაცემა, ზნეობრივი გახრწნილობა. ედემის ბაღიდან იწყება კაცობრიობის სულიერი დაცემა! ურჩობის შედეგად ადამიანმა სიცოცხლის ფლობის მარადიული იდეა დაკარგა. დასაბამიერი ცოდვა ადამიანში დევს. გავიხსენოთ მეფსალმუნე დავითის სიტყვები: „რამეთუ უსჯულოება ჩემი მე უწყი. და ცოდვა ჩემი წინაშე ჩემსა არს მარადის (ფს.50). გილგამეშის იმპლიციტური მეხსიერება აქტიურია. მისი იმპლიციტური მეხსიერება ინახავს წარღვნის შესახებ იმფორმაციას, ამიტომაც გილგამეში გადაწყვეტს ეახლოს წარღვნას გადარჩენილ ერთადერთ ადამიანს.

ედემის ბაღში დატრიალებულმა ცოდვამ განსაზღვრა ადამიანის მომავალი. „დაცემის“ შედეგად სიკვდილი შემოვიდა წუთისოფელში. „რა წამს კი დავიბადებით, იქვე საფლავი მზა არი“, - გვეუბნება ერთი ქართული ხალხური სიბრძნე („წუთისოფელი რა არის?). დანტე „სამოთხეში“ იმოწმებს, რომ „წარმავალობა თან დაჰყვება ბუნებას კაცობრიულს“, „ერთი წავლენ და სხვანი მოვლენ ისევ მიწაზე“. ამასვე გვეუბნება ქართული ხალხური სიბრძნე: „წუთისოფლის სტუმრები ვართ, ჩვენ წავალთ და სხვა დარჩება“. „ქვეყნად არცერთი კაცთაგანი სიკვდილს ჯერ არ გადარჩენია“, - ამბობს ანგლო-საქსური ეპოსის სახელოვანი გმირი ბეოვულფი (თარგმანი პ.და რ. ჩხეიძეების). შოთა რუსთაველიც ამავე აზრისაა: „ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი“. ასეთია სიკვდილ-სიცოცხლის ენიგმა! ასეთია ადამიანის ხვედრი! ჩვენ, ყველანი, ბიბლიური ადამის მონათესავე და სისხლი სისხლთაგანი ვართ, ამიტომაც:

„ადამის მონათესავე

ჩვენ ვართ სიკვდილის შვილია,

ყველანი დავიხოცებით,

ვინც ადამისა შვილია“ (**ალიბეგაშვილი, 1992:150**).

„გილგამეშიანის“ წარღვნის ეპიზოდი (XI კარი), ბიბლიური „ნოეს ისტორიის“ იდენტურია. უნდა ითქვას, რომ შუმერული და ბიბლიური პარალელები ერთ-ერთი საყურადღებო რემინისცენციებია ტექსტში. ამდენად, ბიბლიური კონცეპტი _ ნოეს ეპიზოდი, ერთ-ერთი უმთავრესი ადგილია ტექსტში.

და მაინც, ძველი შუამდინარული ეპოსის გმირი უჩინარი კედლის გარღვევას ცდილობს, იქითა ნაპირზე გაღწევას ცდილობს, მაგრამ ნაპირი კვლავაც შორსაა, უსასრულოდ შორს! თუმცა წარღვნას გადარჩენილი უთანაფიშთის ხომალდმა ნაპირს გააღწია... ბიბლიური ნოეს კიდობანმაც. ღვთის რჩეული უნდა იყო, რომ ამ სასწაულის ღირსი გახდეს. მითოლოგიაში ბევრი მოკვდავი გამხდარა ღირსი ღმერთებმა რომ შეიყვარეს და ღვთაების რანგში აღაზევეს. ბიბლიაში და საღვთო წერილებში, ამის უამრავი მაგალითი მოგვეპოვება. ამ სიკეთეს ხომ თავისი წინაპირობა სდევს თან! გილგამეშმა საამისოდ რა გააკეთა?! მისი ახალგაზრდობის თავაშვებული პერიოდი ტექსტიდან კარგადაა ცნობილი.

გილგამეშმა სამზეოზე ამოზიდა არა მარადიული სიცოცხლის ბალახის ნაგლეჯები, არამედ იდეები, მარადიულობაზე ფიქრი, სამშობლოს სიყვარული (ტექსტის ბოლოს გილგამეში სამშობლო _ ურუქში ბრუნდება). ეს დაბრუნება „უძღვები შვილის“ კონოტაციური მეტაფორაა. უძღვები შვილის მსგავსად გილგამეში დაღლილ-დაქანცული უბრუნდება მიტოვებულ სამ-შობლოს, ფესვებს, მამის წიაღს, სამემკვიდროს (სამშობლოს თემა გამოკვეთილია ტექსტში).

ნიშანდობლივია ისიც, რომ ტექსტის ავტორი სიყვარულზე არაფერს გვესაუბრება. თუ არ ჩავთვლით გილგამეშის „ორგებს“ (იქნებ ამით ავტორს სურს „ფალოსის კულტის“ ძველთა-ძველ ტრადიციებზე გაამახვილოს ყურადღება, მამაკაცური საწყისების მნიშვნელობაზე. გილგამეშის ორგები ამაზე მეტყველებს). გილგამეში შემეცნების გზით თავს აღწევს ცხოველურ ინსტინქტებს და ლოგოსური განვითარების საფეხურზე ადის. მისი ლოგოსური რეპროდუქცია სამყაროს შემეცნებისაკენ მიილტვის.

დიახ, ტექსტის ავტორი არაფერს გვეუბნება მარადიულ გრძნობაზე. მხოლოდ იშთარის კადნიერ და ავხორც სურვილებს გვამცნობს(იშთარი განასახიერებს ქალურ ვნებას), რომელიც გილგამეშს უმხელს:

„მოდით გილგამეშ, მეუღლედ მეყავ!

შენ ქმარი იყავ, მე ცოლი ვიქნები“.

ცხადია, ეს არაა ღრმა და მარადიული გრძნობა, წრფელი, რომელიც ქალსა და მამაკაცს სამუდამოდ დააკავშირებს ერთმანეთთან. გილგამეში სასტიკ უარზეა. უხსენებს ყმაწვილქალობის ცოდვებს, ყველა ავ საქმეს, რაც თავის სატრფოებს დამართა. მათ შორისაა თამუზი, მისი სიყრმის საყვარელი. გილგამეში იშთარს მტკიცედ ეუბნება:

„ღრიჭე კარი ხარ, ქარის ვერ დამჭერი,

სასახლე – მამრთა დამღუპველი...

ხარო ხარ, მზაკვრულად გათხრილი... (გილგამეშიანი,1984:66).

ამ გაუზიარებელ გრძნობას რაც მოსდევს მკითხველისათვის ცნობილია. შეილახა იშთარის პატივმოყვარეობა! ის მამას – ანუს, უზენასე ღვთაებას სთხოვს სამაგალითოდ დაისაჯოს გილგამეში. ზეციური ხარი მოუვლინოს ურუქს, რათა „გილგამეში მოაკვდინოს“ (ზეციური ხარი ძალიან ჰგავს მინოტავრს, ხარისთავა ურჩხულს. მინოსის ხარს, დედალოსის მიერ ლაბირინთში გამომწყვდეულს).

ტექსტში წარმართულ ღვთაებებს და რელიგიურ რიტუალებს, დიდი ადგილი ეთმობა. ღმერთები წყვეტენ გმირების ბედ-იღბალს. გავიხსენოთ ენქიდუს სასჯელი. გილგამეში მზის თაყვანისმცემელია. მას მუდამ კოსმიური კავშირი აქვს მზის ღვთაებასთან. ის შამაშს ხშირად ეკედრება და შეწოებას შესთხოვს. შამაში გამოკვეთილი ღვთაებაა ტექსტში. და არა მარტო შამაში. ისინი ეხმარებიან ადამიანებს სიმძნელების დაძლევაში. ამდენად, მზე-შამაშის კოსმიური მთლიანობა კრავს ტექსტს. შამაში გმირების მხარეზე იბრძვის. ეხმარება მათ ყველაზე მძიმე და კრიტიკულ სიტუაციაში (გავიხსენოთ ტექსტიდან ის ეპიზოდები, როდესაც მეგობრები ზეციური ხარისა და ხუმბაბათან საბრძოლველად მიდიან). მზე-შამაშის კოსმიური ენერგია მართავს გმირების ღვთაებრივ-ადამიანურ საწყისებს. ისინი მზის მარადიულ ველში ტრიალებენ.

ტექსტის ავტორი გილგამეშზე დასძენს: „ზეციურ შამაშს უყვარს გილგამეში“, და არა მარტო შამაშს: „ანუმ, ენლილმა და ეამ განაბრძნეს“ (გვ.44). ვინ არიან ეს ღვთაებები? რა ფუნქცია ეკისრებათ მათ ბაბილონურ ეპოსში? ეს ოთხი კოსმიური ენერგია (შამაში, ანუ, ენლილი, ეა) იცავენ გილგამეშის ადამიანურ საწყისებს. მაგრამ გილგამეშმა არაერთხელ განარისხა ისინი. განა ისინი არ იყვნენ მისი უზნეო ცხოვრების წესით შეწუხებული? „მოზვერვით დადის ქედმაღალი“, „ტოლი არ ჰყავს ლახტის მოქნევაში“, „დღედაღამ ლაღობს მისი სხეული“ :

„არ უშვებს გილგამეშ ქალწულს დედასთან,

ასულს გმირისას, სასძლოს მოყმისას...“ (გილგამეშიანი,1984:39).

ურუქელების გასაჭირი ღმერთებმა ისმინეს. „შეესმათ ღმერთებს მათი ჩივილი“ და ღმერთების ნებით შეიქმნა მისი „ორეული“, რათა შვება მიეცეს ურუქს. ასე რომ, ურუქს „ღვთისდარი მეტოქე ევლინება“ ენქიდუს სახით.

მართალია, გილგამეში არის „ხარი ველური“, მაგრამ ამავე დროს, იგი მწყემსი და მცველია თავისი ქვეყნისა. მას „ტანში ჩადგომია ღმერთების ხორცი“, „ორი მესამედი წილი ღვთიური აქვს, ერთი მესამედი – კაცური“ (გილგამეშიანი, 1984:38). ის ნახევრად ღმერთ-კაცია. მასში არის სინერგია – ადამიანური და ღვთაებრივი. მასში ხორციელი და ღვთაებრივი საწყისები უპირისპირდებიან ერთმანეთს. შამაში და სხვა ღვთაებები ჭაბუკი გილგამეშის

უწვრთნელ სულს შემეცნებისაკენ უბიძგებენ. მან უნდა შეიმეცნოს ადამიანის მომავალი და სიცოცხლის ფილოსოფია. ის მითოსური აზროვნებიდან თანდათან გამოღვიძებას იწყებს და შემეცნების გზით უკვდავებისაკენ მიმავალ გზას დაადგება.

ტექსტში „გზის“ სემანტიკას ფართო დატვირთვა მოეპოვება. გილგამეშის გზას ქრონოტოპო- ლი საზღვრები არ აქვს. მისი სავალი გზა წილნაყარია სიკვდილ- სიცოცხლესთან. დაბდები- დან გარდაცვალებამდე ადამიანი გადის თავის გზას, ვინ როგორ. ამ საკრალურ გზაზე გმირის სულიერი გამოცდა ხდება. ეს „გზა“ მისი სულიერი ოდისეა. იქნებ ეს გზა, რომელსაც გილგამეში დაადგება, წყვდიადიდან, ნათელი აზროვნებისაკენ ლტოლვასაც გულისხმობს.

ანტიკური ხანის და შუა საუკუნეების პერსონაჟები უსარულოდ მოგზაურობენ შორეულ გზაზე. ისინი „გზაზე შემდგარი“ თავგადასავლებისა და ფათერაკების მაძიებელი პერსონა- ჟები არიან. მათ უწევთ სიძნელების გადალახვა და დიდი დაბრკოლების შემდეგ ბრუნდე- ბიან შინ („ილიადა“, „არგონავტიკა“, „ენეადა“, „სიმღერა ნიბელუნგებზე“, „ბეოვულფი“). ამ და სხვა ტექსტებში გამოკვეთილია გზის კონცეპტი. მათ რიცხვს მიეკუთვნება ნოვალისის პერსონაჟი და ბარათაშვილის „ველად გაჭრილი“ ლირიკული გმირი.

წმინდა გრაალის მცველი რაინდებიც უსარულოდ მოგზაურობენ, რათა სანუკვარი განძი ხელში ჩაიგდონ. მოგვიანებით „მოგზაურობის“ მთელი ჟანრი შეიქმნა: დეფო, სვიფტი, სტერნი, ს.ს. ორბელიანი, ჯ.კერუაკი და სხვა მრავალი. ყველაზე დიდი მოგზაური მწუხარე სულის რაინდი – დონ კიხოტია. აქვე უნდა დავასახელოთ გურამ დოჩანაშვილის ცნობილი პერსონაჟი დომენიკო, რომანიდან „სამოსელი პირველი“. დომენიკო მარადიული მგზავრია. მან მოგზაურობით შეიგნო სამყარო, და ბოლოს შინ, მამის წიაღში ბრუნდება.

გზას შუმერულ ეპოსში საკრალური დატვირთვა ენიჭება. ის „იწრო“ გზაა. ამ გზაზე ადამიანს მართებს დათმენა და გამძლეობა. მერე კი უსათუოდ გამოჩნდება გზა მარადიული სიცოცხლისაკენ სავალი (ლუკა, 7, 13-14).

ურუქიდან შორს გადატყორცნილმა გილგამეშმა მთავარ კითხვას უნდა მიაგნოს: რატომ წაერთვა ადამიანს მარადიული სიცოცხლე? გილგამეშმა განსაცდელის გზით (მეგობრის სიკვდილის შემდეგ) არნახულ სულიერ სიმაღლეს მიაღწია. მისი გზა ფათერაკებისა და განსაცდელების გარეშე წარმოუდგენელია (გავიხსენოთ ტექსტიდან „ლომთა ხოცვის“ და სხვა ეპიზოდები). მან მეტად მძიმე და რთული გზა განვლო, გადალახა მთები და ზღვები, „სიკვდილის წყლები“.

მანაც ხომ მოიპოვა უკვდავების ბალახი?!

მწერალი ოთარ ჩხეიძე „ბორიაცის“ ექსპოზიციამში წერდა:

„ძველი ნათქვამია, მოგზაურობა ფათერაკიაო, არც არად ივარგებს მოგზაურობა უფათერა-კოდო; მოგზაურობა შთაბეჭდილებათაო, ძველივე ნათქვამია... ფიქრთ გასართველია მოგზაუ-რობაო, ძველია ესეცა, მოგზაურობა მიზანიაო...“ (ჩხეიძე, 1984:5).

დიახ, მოგზაურობა მიზანიაო! გილგამეშისათვის მოგზაურობა მიზანია, რათა მიუახლოვ- დეს თავის სანუკვარ მიზანს.

რა არის მოგზაურობის დაწყების მიზეზი? რას დაეძებს სწორუპოვარი გმირი? რისთვის გაუდგება მძიმე და სახიფათო გზას?

ჩნდება კითხვა: როგორ უნდა დასრულდეს ეს მღელვარე და საკრალური მოგზაურობა?

აღსანიშნავია ისიც, რომ „გილგამეშიანი“ დროის ნაკადიდან ამოვარდნილი ტექსტია. გმირის მოგზაურობა გაწელილია მარადიულ დროში. ამიტომაც ვამბობთ, რომ გილგამეში მარადიული მგზავრია. ის ეჯიბრება დროს, დროის წრებრუნვას. დროის პრობლემით დაინტერესებული იყვნენ ძველი დროის ფილოსოფოსები - პლატონი და არისტოტელე. „რა არის დრო? ვინ განმარტოს ეს მარტივად და სხარტად? ვინ ჩაწვდება ამას გონებით“, - წერდა „აღსარების“ ავტორი ნეტარი ავგუსტინე ავრელიუსი (თ.11.გვ.232).

გილგამეში უძრავი დროის გარღვევას ცდილობს. ეს არის საკრალური დრო, „უჟამო დრო“. ტექსტში დრო უკიდურესად შეკუმშულია, დარღვეულია დროის თანაზომიერება.

მკითხველს უდროობის შეგრძნება უჩნდება. მეტიც, ტექსტში დროის გამოთვლა, დროითი მონაკვეთის დადგენა-დაზუსტება შეუძლებელია. ამდენად, ტექსტში წარმოდგენილია უკიდუგანო დრო. აქ არ არსებობს „ახალი დღე“. სტილიზებული ზღაპრების მსგავსად აქ ერთი დღე - ერთ საუკუნეს უდრის.

გილგამეში კოსმიური სამყაროს იდუმალი ნიშნების ამოცნობას ცდილობს. უკვდავების მამიებელი გმირი ერთგან მეღვინე სიდურთან დაიჩივლებს: „ნიშნები როგორია, ნიშნები მაუწყე“ (გილგამეშიანი, 1984:87). გილგამეში იდუმალი ნიშნების ამოცნობის წყურვილითაა შეპყრობილი. აქედან იწყება მისი ეგზისტენციალური კრიზისი.

რაზეა აქ მინიშნება? რომელ ნიშნებზე საუბარი?

გილგამეში თავისი შემეცნებით სამყაროს საიდუმლო ნიშნებისაკენ მიილტვის. მან შემეცნების გზა ამჯობინა, თვითგანვითარება და ცდილობს უზენაესის განზრახვა შეიტყოს. იდუმალი „ნიშნების“ ამოხსნას ცდილობს გილგამეში მეგობრის _ ენქიდუს გარდაცვალების შემდეგ. მეგობრის სიკვდილმა ყველაფერი თავდაყირა დააყენა. ამიერიდან მას უჩნდება ძლიერი სურვილი ღმერთების ნება შეიტყოს. „ნიშნები“ გამოიცნოს, ღმერთების გადაწყვეტილებაში ღრმად გაერკვეს. ამისთვის აუცილებელი აღმოჩნდა „ველად გაჭრა“. ამიერიდან ის პილიგრიმი, ასკეტი, მეუდაბნოე, რაინდი, მოგზაური, ღრმად მოაზროვნე და „ძე შეცდომილია“, რომელსაც სურს იდუმალეზა განსჭვრიტოს.

მეღვინე სიდური გილგამეშს უხსნის, რომ ადამიანი უკვდავებისათვის ღმერთს არ გაუჩენია. ფიზიკური სიკვდილი კაცთა მოდგმის განაჩენია, რადგან ღმერთებმა ასე გადაწყვიტეს, ამიტომაც:

„აწ, სავსე გქონდეს სტომაქი, გილგამეშ,
მოილხინე დღითა და ღამით,
დღენიადაგ ნადიმს მართავდე,
დღეთა და ღამით როკვიდე, მღერდე,
სამოსელი სპეტაკი გემოსოს,
თავს განიბანდე, ტანს განიბანდე,
ზრუნავდე ჩვილზე, ხელთ რომ გეჭირება,
შენს მკერდზე ხარობდეს მეუღლე შენი, –
რამეთუ ესაა ხვედრი მოკვდავისა“ (გილგამეშიანი, 1984:85).

აი, თურმე რა ყოფილა ადამიანის ხვედრი! გილგამეშისათვის ეს მიუღებელია! აკი ადრე ასე არ ცხოვრობდა? როგორმე უნდა გადალახოს „სიკვდილის წყლები“ და წარღვნას გადარჩენილი ერთადერთი კაცის წინაშე უნდა წარსდგეს. სიდური ისევ მტკიცედ აფრთხილებს:

„შამაშის გარდა ზღვა ვის გადაულახავს?
ძნელია სავალი, გზა ძალზე ძნელია,
წყალნი სიკვდილისა წინ დაგხვდებიან...“ (გილგამეშიანი, 1984:87).

ეს კარგად უწყის გილგამეშმა! იცის, რომ წინ მძიმე და რთული გზა ელოდება, მაგრამ სანუკვარ მიზანს როგორმე უნდა მიუახლოვდეს!

მეღვინე სიდური გილგამეშს მiasწავლის მენავე ურ-შანაბის ადგილსამყოფელს, რომელიც ძლიერ ჰგავს დანტე ალიგიერის მენავე ქარონს, რომელსაც მკვდარი სულები გადაჰყავს მდინარე აქერონის მეორე მხარეს (მდინარე აქერონიც ძალიან ჰგავს „სიკვდილის წყლებს“). ტექსტში მდინარე „წყალნი სიკვდილის“ (რომელსაც გილგამეში გადალახავს), არის ტექსტის უმთავრესი შიფრი, მეტაფორა, რომელიც ღრმა არქეტიპული ძირების შემცველია. მენავე ურ-შანაბი გაოცებულია გილგამეშის ხილვით. სწორედ მისი დახმარებით გილგამეში წარსდგება წარღვნას გადარჩენილ უთანაფიშთის წინაშე. ის როგორც კი შეიტყობს გილგამეშის საბედისწერო ხეტიალის ამბავს, დაუფარავად ეტყვის: კაცთათვის „აუცდენელია სიკვდილი“.

მაშ, თვითონ როგორ გახდა მარადიული სიცოცხლის თანაზიარი? რა სულიერ სიმაღლეებს მიაღწია?

უთანაფიშთი გილგამეშს უყვება „ნაცნობ“ ისტორიას. როგორც უკვე ავღნიშნეთ,

უთანაფიშთის ეპიზოდი (ტექსტის XI კარი), „ნოეს ეპიზოდის“ იდენტურია.

ბიბლიაში ვკითხულობთ, რომ მხოლოდ ნოეს ეპოვება მადლი უფლის თვალში. ის „დაბადებაში“ მოხსენიებულია ეპითეტებით: „მართალი“, „სრული“. მეტიც, ის „ღმერთებთან დადიოდა“ (დაბ.6,8-9). აი, თურმე როგორ გახდა ნოე და მისი ოჯახი ღვთის რჩეული!

გილგამეშიც ღმერთებთან „დადიოდა“, მაგრამ ეს საკმარისი არაა! მას აკლია სრულყოფა. მას ჯერ არ მოუპოვებია ნოეს მსგავსად ეპითეტი „სრული“.

წარმართი ღმერთები წყვეტენ ადამიანის ბედ-იღბალს. აკი გმირსაც უთხრეს: „სიკვდილი კაცთა მოდგმას დაუდგინესო“. ტექსტში თითქოს სიკვდილი დაძლეულია... ასე ჩანს, მაგრამ... „გილგამეშიანი“ მაინც ადამიანური უძლეველობის, თავგანწირვის, ბედთან შეუპოვარი ბრძოლის მაგალითია, რაც კი დღემდე შეუქმნია ლიტერატურას.

გილგამეშის „მხატვრული ხატი“ უფრო მეტ დატვირთვას იძენს, როდესაც ის ეახლება უთანაფიშთს – წარღვნას გადარჩენილ ერთადერთ კაცს (უთანაფიშთი ქალდეურად „სიცოცხლის მპოვნელის“ ნიშნავს). მრავალტანჯულ გმირს უთანაფიშთი საიდუმლოს უმხელს:

„გეტყვი, გილგამეშ იდუმალ სიტყვას,
ბალახს საიდუმლოს გაგიმხელ:
ზღვის ფსკერზე ხარობს ეკლიანი ბალახი,
ვარდის ეკალივით ხელს გაგიკაწრავს.
უკეთუ ხელთ იგდე ბალახი იგი,
სიჭაბუკის დღეებს დაიბრუნებ“ (გილგამეშიანი, 1984:103).

დიახ, სიჭაბუკის დღეებს დაიბრუნებო... გილგამეშს თითქოს არიადნეს ძაფი ხელზე დახვეული აქვს და ასე ნაბიჯ-ნაბიჯ უახლოვდება სანუკვარ მიზანს, მაგრამ ბანაობისას: „გველმა იყნოსა ბალახის სურნელი, წყლიდან ამოცურდა, ბალახი წაიღო“. „გველმა მას სიცოცხლის ყვავილი დააკარგვინა“ (ჩიქოვანი, 1971: 247).

გილგამეში ბაბილონის გოდოლის მშენებლებივით ესწრაფვის ზეცამდე აღწევას, მაგრამ ვის მიუღწევია ზეცამდე? მისი აუზბდენელი სურვილები სულს დაგვიკაწრავს, საწუთროს ბედზე, ადამიანის უღონობაზე კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრებს.

სად არის გამოსავალი?

გილგამეში ერთბაშად სამყაროს შუაგულში ამოყოფს თავს. მან მრავალი ხიფათისა და დაბრკოლებების გზით „დამარხული იხილა“, მაგრამ მცირედი შეცდომის გამო კარგავს სიმწრით მოპოვებულს. განა მცირედი შეცდომის გამო!? მან დაარღვია ფიცი, რომელიც დადო მეგობრის ცხედართან:

„თავად შენს შემდგომად ტანს აღარ განვიბან,
ლომის ტყავს ჩავიცვამ, ველად გავიჭრები“ (გილგამეშიანი, 1984:79).

დიახ, თავად შენს შემდგომად ტანს აღარ განვიბანო... მაშ, რამ აიძულა მდინარეში ბანაობა, მეგობრისადმი მიცემული პირობის დარღვევა?

ლომის ტყავიც ჩაიცვა, ველადაც გაიჭრება, მაგრამ...

ტექსტში გველის მიერ პერანგის გახდა – უმთავრესი ენიგმაა. გველმა, რომელმაც გილგამეშს მოსტაცა სიჭაბუკის ბალახი, განახლება განიცადა. ადამიანსაც მართებს მუდმივი განახლება, ტრანსფორმაცია. გველს სძვრება ძველი პერანგი და განახლებას განიცდის. ადამიანმაც ამგვარი მეტამორფოზა უნდა განიცადოს.

დანტე ალიგიერი „სალხინებელში“ გულისტკივილით წერდა:

„წყეულიმც იყავ, ძველო გველო, უკუნისამდე,
ტყიურთა შორის სხვაზე მეტად წარმტაცებელო,
სიხარბეს შენსას აღარ უდევს რაიმე ზღვარი“ (ქება20,10).

„წუთისოფლის მაცდუნებელმა“ შეიწირა გილგამეშის სანუკვარი მიზნები! და კიდევ, მეხსიერების სკივრიდან ჩაგვესმის ეგზიუპერის პატარა უფლისწულის წკრიალა ხმა. ყვითელი გველი პატარა უფლისწულს ეუბნება: „ვისაც მე შევეხები, მიწას ვუბრუნებ, მიწადვე ვაქცევ მიწიერს“.

დიახ, ვისაც მე შევეხები, მიწას ვუბრუნებო...

გილგამეში „მიწას“ უბრუნდა ძველი გველის ჩარევით...მაგრამ ეს „ძველი გველი“ უეჭველად დამარცხებული იქნება: „გადმოგდებული იქნა დიდი გველშაპი, ძველი გველი, რომელსაც ეშმაკი და სატანა ჰქვია, მთელი წუთისოფლის მაცდუნებელი“ (გამოცხ.12,9).

ტექსტიდან ჩანს, რომ გილგამეშის არსებაში მიძინებული დოქსა (უმაღლესი ნიჭი), თანდათან გააქტიურებას იწყებს. მისი ღვთაებრივი ნიჭი შემეცნებისაკენ მიილტვის. მანამდე ის მასში ჰერმეტულ მდგომარეობაში იყო. ის სამყაროს სიღრმეში იხედება, ჰვრეტს, შეიმეცნებს, მაგრამ არა ბოლომდე, მხოლოდ ნაწილობრივ. მისი დოქსა ბოლომდე გააქტიურებული არაა. სწორედ ამის შედეგია ის, რომ გმირმა, რომელმაც უკვდავების ბალახი სიმწრით მოიპოვა, შორი გზა განვლო, თავის სანუკვარ ნადავლს მდინარის პირას უყურადღებოდ ტოვებს და ბანაობას იწყებს. მისი ჰვრეტითი აქტივობა ღუნდება და იმარჯვებს „ძველი გველი“.

იქნებ უმჯობესია რელევანტური კითხვა დავსვათ:

რამდენად იმსახურებს ადამიანი მარდიულ სიცოცხლეს!?

გილგამეში, შუამდინარული ეპოსის სწორუპოვარი გმირი ადამიანის სიცოცხლიდან - სიკვდილისაკენ გადასვლას ეწინააღმდეგება. მისი პროტესტი საკაცობრიოა. მან სიცოცხლის გადარჩენა დაისახა მიზნად! ასეთია მისი სიცოცხლის ფილოსოფია! თუმცაღა, ეს უფრო „უტოპიური“ იდეაა, მაგრამ ამავე დროს, სუბიექტურ-სუბსტანციური!

პლატონი „ტიმეოსში“ წერდა: „რაც იბადება, შეუძლებელია მთლიანად მიენიჭოს მარადიუ-ლობა“ (პლატონი, 1994:296). ფრანგი ფილოსოფოსი მიშელ ფუკო (Michel Foucault, 1926-1984), ამავე აზრისა იყო: „ადამიანი ისევე გაუჩინარდება, როგორც ზღვის სანაპიროზე ქვიშაზე მოხაზული ფიგურა“ (ფუკო, 2004:460). მიუხედავად ამ ინტერპრეტაციებისა, „გარდაცვალება არ ნიშნავს არსებობის შეწყვეტას, რადგან ადამიანის სული უკვდავია“ (ილია II).

გილგამეში გამძაფრებულია ტეოლოგიური ბუნება. ის თანდაყოლილი უფლებებისათვის გააფთრებით იბრძვის, რომელიც თითქოს უმნიშვნელო რამ, დაკარგა კაცთა მოდგამს. მართალია, მისი „მოგზაურობა“ მძაფრად აღიბეჭდა მკითხველთა სულში, მაგრამ ის მაინც „გამარჯვებული“ ბრუნდება მშობლიურ ურუქში, რადგან სწორუპოვარმა გმირმა სიღრმე იხილა, დამარხულს მიაგნო, სარქველი გახსნა...

ეს ხომ გამარჯვებაა!

და მაინც, გილგამეშის ხეტიალი კაცობრიობის სულის ღია ჭრილობაა...

ასეთია გილგამეშის ღრმა რეფლექსების საფუძველზე მიღებული პროტესტი.

ტექსტის დასასრულს გილგამეში „ფრთამოტეხილი ანგელოზივით“ ბრუნდება მშობლიურ ურუქს, მაგრამ მას სამშობლოში თან მოაქვს ის დიდი გამოცდილება, სიბრძნე, რომელიც მოგზაურობის შედეგად მიიღო. მისთვის ცის კარი ლამის გაიღო, მაგრამ მარადისობის კარედი მისთვის სამუდამოდ დახურული აღმოჩნდება.

ამდენად, „გილგამეშიანი“ უნივერსალური ტექსტია, რომელიც მიზნად ისახავს ადამიანის ყოფიერებისა და ონტოლოგიური საკითხების შეცნობას. გილგამეში იწყებს კოსმიურ სვლას სიმარტივიდან უმაღლეს მწვერვალამდე; აბსოლუტური სულის ძიებას, მარადისობასთან მიახლოებას. მოგზაურობის გზით ის შემეცნების ახალ ეტაპზე გადადის. გილგამეშს, რომელსაც „ტანში ჩადგომია ღმერთების ხორცი“, „ორი მესამედი წილი ღვთიური აქვს“ შესწევს ძალა შეიცნოს, ინტუიტიურად განსჭვრიტოს, შეიმეცნოს აბსოლუტური იდეა, უნივერსალური ღირებულებები. ამაშია მისი ძალა. ის ღმერთ-კაცია! ამიტომაც მას მფარველობენ ღმერთები შამაშის ჩათვლით. თავისთავად, ტექსტი მდიდარია იდეებით, რომელიც მკითხველისაგან ჩაღრმავებასა და „ჩაყვინთვას“ მოითხოვს. შემადრწუნებელია გილგამეშის მარცხი! ეს ადამიანური მარცხია! ადამიანური უმწეობის დამადასტურებელი, მაგრამ ამ „უმწეობაში“ ვლინდება გილგამეშის, როგორც პიროვნებისა და ადამიანის მეტრძოლი სული. იქნებ, „გილგამეშიანი“ ადამიანური სატირაა აუხდენელი სურვილებით! იქნებ ეს ყველაფერი ეფემერული სიზმარია. იქნებ, გილგამეშის უკვდავებისაკენ ლტოლვა მხოლოდ ტრანსცენდენტური ილუზიაა და სხვა არაფერი. ასეთია გილგამეშის კომპოზიციური სახე და ტრანსცენდენტური ფრაგმენტები, საკაცობრიო სევდა და კონოტაციური ძიებანი.

რაც მთავარია, გზა გათელილი და მოსინჯულია მარადისობისაკენ სავალი. და მაინც, კანდელად იკიაფებს კაცობრიობის ხსოვნაში გილგამეშის „განწირულის სულისკვეთება“.

ლიტერატურა:

- არისტოტელე, (1964). მეტაფიზიკა. თარგმანი, წინასიტყვაობა და კომენტარები თ.კუკავასი. თბილისი გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.
- ბიბლია, (1991). ორ ნაწილად. თბილისი: საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა.
- გილგამეშისანი, (1924). ბაბილონური ეპოსი მესამე ათასწლეულისა, თარგმნილი მ. წერეთლის მიერ მთარგმნელის შენიშვნებითურთ. გამოცემა კონსტანტინეპოლის ქ-კ. სავანისა.
- გილგამეშისანი, (1984) გილგამეშისანი. ძველი შუამდინარული ეპოსი. თარგმანი ზ. კიკნაძის. თბილისი: გამომცემლობა „განათლება“.
- გელოვანი, ა. (1983) მითოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.
- კიკნაძე, ზ. (2006) შუამდინარული მითოლოგია. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“.
- კიკნაძე, ზ. (1984). შუამდინარული მითოლოგიის ლექსიკონი. თბილისი: გამომცემლობა „საარი“.
- კიკნაძე, ზ. (1989). საუბრები ბიბლიაზე. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“.
- პლატონი, (1994). ტიმეოსი. თარგმანი, წინასიტყვაობა და კომენტარები ბ.ბრეგვაძის, თბილისი: გამომცემლობა „ირმისი“.
- რუსთაველი შოთა (1991). ვეფხისტყაოსანი. თბილისი: გამომცემლობა „ლაშარი“.
- ფუკო, მ. (2004). სიტყვები და საგნები. თარგმანი დოდო ლაბუჩიძე ხოფერია. თბილისი: გამომცემლობა „დიოგენე“.
- ალიბეგაშვილი, დ. (1992) ქართული ხალხური პოეზიის ნიმუშები. თბილისი: გამომცემლობა „განათლება“.
- ელიადე, მ. (2009). მითის ასპექტები. ფრანგულიდან თარგმნეს მ.ბაქრაძემ და ბ.წვერაძემ. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- ქართული ხალხური ზეპირსიტყვიერება, (2012). რჩეული ქართული ზღაპრები 20 წიგნად. წიგნი II. თბილისი.
- ნუცუბიძე, შ. (1956). ქართული ფილოსოფიის ისტორია. ტ. I. თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.
- ჩხეიძე, ო. (1984). ბორიყი, ცხრაწყარო. თბილისი: გამომცემლობა „მერანი“.
- ჩხეიძე, რ. (2009) მგზავრი თიბათვის მზეში. მიხაკო წერეთლის ცხოვრების ქრონიკა. თბილისი: ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება. სტ. „ომეგა თეგი“.
- ჩიქოვანი, მ. (1971). შუმერული პარალელები. წიგნში: ბერძნული და ქართული მითოლოგიის საკითხები. თბილისი: თსუ გამომცემლობა.
- ქიაჩელი, ლ. (2019). ზღაპარი ბედნიერებაზე. წიგნში: მოთხრობები. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა ლ“.
- შარაძე, გ. (1987). მიხაკო წერეთელი. თბილისი: გაზ., „ლიტერატურული საქართველო. 1987 წელი, 25 სექტემბერი, N39.
- London, Joan. (2001). Gilgamesh; a novel. N.Y. Grove press.
- George, Andrew. (2023). The Babylonian Gilgamesh Epic-Introduction, Critical Edition and Guneiform Texts. Oxford. Oxford University Press.

Transcendental Concepts of “Gilgamesh”

Tsurtsumia Koba
Sokhumi State University,
Tbilisi

Abstract

“The Epic of Gilgamesh” is a universal text. The incorrigible hero of the Sumerian epic tries to penetrate the entire and harmonious world. To what extent is he ready for this? This artistic-philosophical paradigm underlies the text. Therefore, “The Epic of Gilgamesh” is an epistemological text, a part of the logos and mythic culture. The mystery of getting to know the world in the text is paradigmatic. In general, the entire text of the Epic of Gilgamesh is paradigmatic. Gilgamesh’s goal is “deification”, ascending the spiritual ladder, transforming into

a superhuman. With “getting to know” begins the fall of man, the loss of the Garden of Eden and eternal life. Thus, the main enigma in the text is the spiritual growth of the hero, getting to know life and death. Gilgamesh is an eternal traveler who walks in infinity! He wants to become a part of an impenetrable world. He has to struggle with time. He does not know when his journey will end. Or if it will end? His paradigmatic mask is completely unsolvable and transcendental. Thus, Gilgamesh, having escaped the carnival of life, begins to strive for high spirituality.

Key Words: *“Gilgamesh”, universalism, pagan rituals, archaic society, comparative studies, human sadness, transcendentalism.*